

Herentals Molenvest-Kerkplein

Een nota

Auteurs:

B. weekers-Hendrikx (OE/ERK/Archeoloog/2016/00095)

Autorisatie:

X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

Colofon

VEC Nota 658

Herentals Molenvest-Kerkplein

Vlaams Erfgoed Centrum bvba

Auteur(s): B.Weekers-Hendriks

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bvba, Geel, september '19

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bvba.

Vlaams Erfgoed Centrum bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum

Liesdonk 5

2440 Geel

Tel +32 (0)14 95 34 70

info@vlaamserfgoedcentrum.be

www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1	Generiek	5
1.1	Beschrijvend gedeelte	5
1.2	Administratieve gegevens	6
1.3	Archeologische voorkennis en maatregelen	7
1.4	Huidig gebruik en verstoringen	9
1.5	Beschrijving van de geplande werken	11
1.6	Juridisch kader	13
2	Proefsleuven	15
2.1	Beschrijvend gedeelte	15
2.1.1	Doelstellingen	15
2.1.2	Onderzoeksvragen	15
2.1.3	Onderzoekstechnieken, methoden en strategieën	16
2.2	Assessmentrapport	19
2.2.1	Aardkundige beschrijving	19
2.2.2	Assessment van de sporen	20
2.3	Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie	23
3	Samenvatting	25
	Literatuur	26
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	26
	Bijlage 1 Plannenlijst	27
	Bijlage 2 Fotolijst	28
	Bijlage 3 Sporenlijst	28
	Bijlage 4 vlakhoogtes	29
	Bijlage 5 maaiveldhoogtes	30
	Bijlage 6 Sporenkaart met spoornummer	31

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

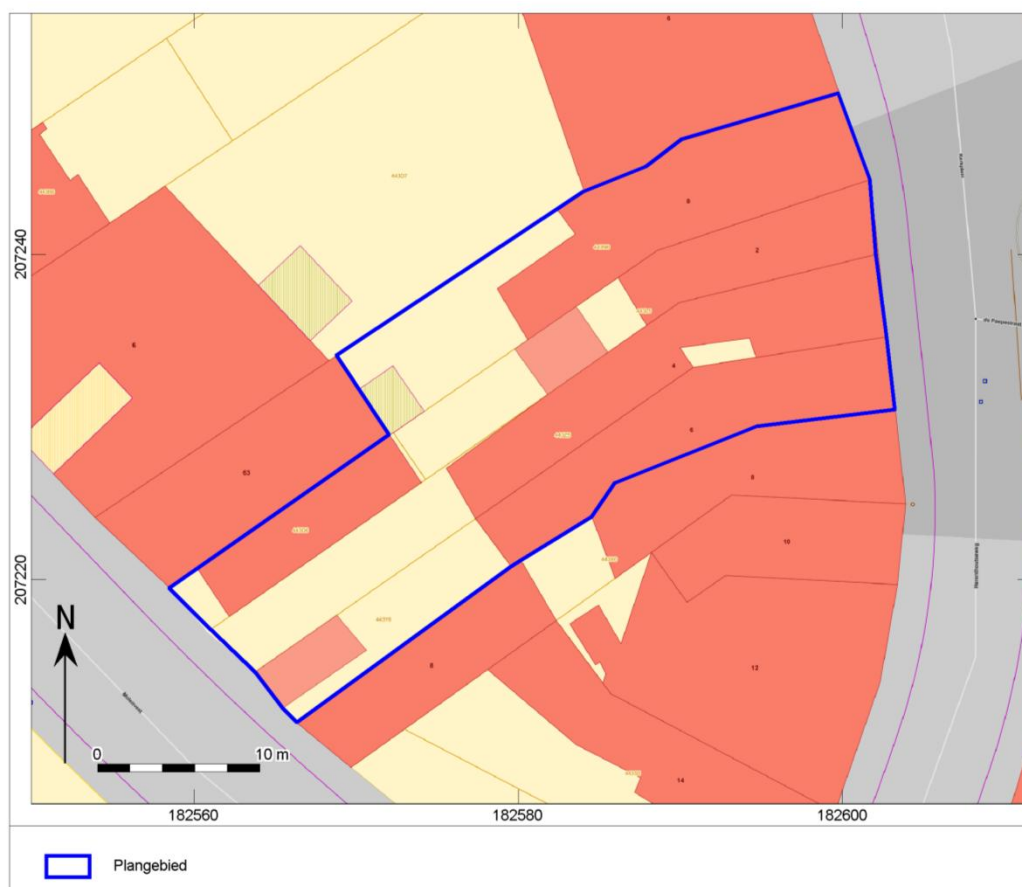
1 Generiek

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in augustus 2019 een nota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie tussen Molenvest-Kerkplein-Herenthoutseweg, te Herentals (afb. 1 en 2). De nota bestaat uit een proefsleuvenonderzoek (prospectie met ingreep in de bodem) en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen verkaveling en aanleg van 14 appartementen met tuin en ondergrondse parking/kelder.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.

De nota volgt op een reeds bekrachtigde archeologienota, uitgevoerd door Vlaams Erfgoed Centrum bvba in 2018¹. De resultaten van het onderzoek en de te nemen maatregelen worden uitvoerig beschreven in hoofdstuk 1.1.2.

1.2 Administratieve gegevens

Eerder uitgevoerd onderzoek:	Bureauonderzoek: Id 7812 en projectcode OE 2018 ^E 313
Huidige onderzoeksfasen:	Proefsleuvenonderzoek (archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem), projectcode: 2019H197
Aanleiding:	voorgenomen verkaveling en aanleg van 14 appartementen met tuin en ondergrondse parking/kelder.
Locatie:	Molenvest-Kerkplein-Herenthoutseweg
Plaats:	Herentals
Gemeente:	Herentals
Provincie:	Antwerpen
Kadastrale gegevens:	1 ^{ste} afdeling - sectie F - 443N6 1 ^{ste} afdeling - sectie F - 443 L5 1 ^{ste} afdeling - sectie F - 443D6

¹ Dolman & Alma 2018. Id. 7812 en OE code 2018E313.

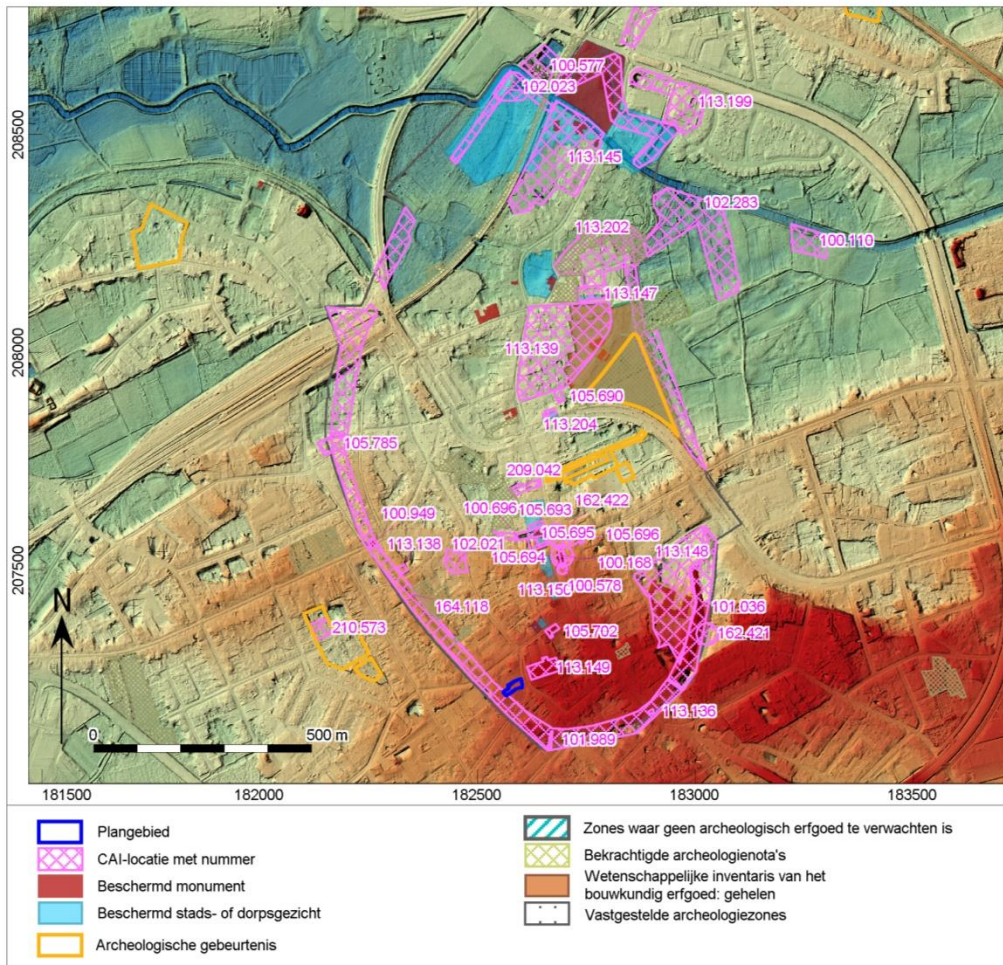
	1 ^{ste} afdeling - sectie F - 443 Z5
	1 ^{ste} afdeling - sectie F - 443Y6
Diepte bodemverstoring	375 cm -mv
Oppervlakte plangebied	733m ²
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; <i>Lambertcoördinaten</i> (<i>EPSG:31370</i>))	182.558 / 207.211 182.603 / 207.249
Projectcode proefsleuvenonderzoek	2019H197
VEC-projectcode (proefsleuvenonderzoek):	4210675
Auteur:	B. Weekers-Hendriks
Autorisatie: ²	X. Alma (erkende archeoloog, erkenningsnummer OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)
Begindatum onderzoek:	Augustus2019
Einddatum onderzoek:	Augustus 2019
Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum Liesdonk 5 2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	proefsleuven

1.3 Archeologische voorkennis en maatregelen

De geplande werken bestaan uit het slopen van de huidige bebouwing en het bouwen van 14 nieuwbouwappartementen. Deze appartementen worden ondergebracht in twee appartementsblokken: één aan de Molenvest en één aan de Herenthoutseweg/Kerkplein. De oppervlakte van ieder appartement varieert tussen 49 en 131 m². Het volledige complex wordt aaneensluitend voorzien van een kelder en/of ondergrondse parking. Dit geldt voor het volledige oppervlakte van het plangebied, ca. 733 m². Inclusief de fundering van het gelijkvloers en de fundering van de kelder/ondergronds parking, bedraagt dit de diepst mogelijke ingreep van ca. 335 à 375 cm diep.

Op basis van de aardwetenschappelijke bronnen is duidelijk dat het plangebied gelegen is in de formatie van Singraven. Dit is een Quartaire bodem van ca. 1 à 2 m dik en gevormd tijdens het begin van het Holoceen (ca. 11,6 ka). Daaruit is af te leiden dat er mogelijke archeologische resten sedert het Mesolithicum (ca. 11,5 – 6 ka) binnen het plangebied kunnen aanwezig zijn. Een CAI-melding betreffende de vondst van Mesolithisch materiaal sluit hier in eerste instantie goed bij aan. Aan de hand van het DTM is te zien dat de betreffende vondst is gesitueerd in een lager gelegen gebied, vlak aan de rand van de Kleine Nete (Afb. 31). Het plangebied is hier zo'n 1250 m vanaf gelegen en gesitueerd op een hoger gelegen stuk in het landschap, wat tijdens het Mesolithicum geen aantrekkelijke combinatie was voor bewoning. Daarnaast is het plangebied vermoedelijk tijdens meerdere fases bebouwd geweest wat de eventuele Mesolithische resten kan verstoord hebben. Daarom wordt een archeologische verwachting op Mesolithische sporen en/of vondsten hier volledig afgeschreven.

² Xander Alma is een werknemer bij ADC ArcheoProjecten BV. ADC ArcheoProjecten voert onderzoek in onderaanneming uit voor het Vlaams Erfgoed Centrum.

Afb. 3. De CAI-meldingen op het DTM.

Een hoger gelegen gebied is wel aantrekkelijk voor bewoning vanaf het Neolithicum (ca. 7,3 – 4 ka). Desondanks het onderzoeksgebied ietwat ver van water gelegen is, kunnen sporen en/of vondsten vanaf het Neolithicum niet met zekerheid worden afgeschreven. Omdat de Middeleeuwse bewoningskernen mogelijk zijn voortgevloeid uit oudere nederzettingen en het plangebied dus bestaat uit meerdere bewoningslagen, kan de bewaarconditie goed zijn. Daarom wordt er een lage tot gemiddelde archeologische verwachting gesteld voor sporen en/of vondsten van het Neolithicum tot en met de Romeinse periode.

De CAI-melding betreffende aardewerk uit de IJzertijd (ca. 2,8 – 2,1 ka) of Karolingische periode (9de eeuw) in de buurt van de Lakenhal, zou kunnen betekenen dat er meer resten uit de betreffende periodes aanwezig zijn. Maar omdat de datering van het aardewerk nog niet met zekerheid gedefinieerd is, kan hiervoor geen specifieke archeologische verwachting vastgesteld worden.

Volgens de literatuur is het plangebied gelegen in de zuidelijkste kern van de twee oudste stadskernen van Herentals. Dit gebied was rond de 12de eeuw in bezit van de Kerk, maar is vermoedelijk van oorsprong nog ouder. Verschillende CAI-meldingen die duiden op bewoningsontwikkeling vanaf de Volle Middeleeuwen (10de eeuw), sluiten hier goed bij aan. Tevens geven de historische kaarten aan dat het plangebied mogelijk tot 1873 onbebouwd was en in gebruik als akkerland. Dat er mogelijk een ZBm-bodem aanwezig is in het plangebied, wat kenmerkend goed geschikt is voor akkerbouw, versterkt bovenstaand gegeven.

Het is daarom niet per definitie uitgesloten dat het plangebied voor 1778 (terminus ante quem Ferraris kaart) nooit bebouwd is geweest. Sommige Middeleeuwse steden maakten na een hevige expansie een periode van inkrimping door, waarna vervallen gebouwen werden afgebroken en het gebied terug voor agrarische doeleinden werd gebruikt. Dit zou kunnen gebeurd zijn vóór de aanleg van de stadsomwalling in

de Late Middeleeuwen. Daarnaast zou de oorspronkelijke zuidelijke stadskern geconcentreerd zijn rond de 14de-eeuwse Sint-Waldetrudis kerk, waaraan het plangebied grenst. Er zouden dus mogelijk nog bewoningsresten van de oorspronkelijke stadskern binnen het plangebied kunnen liggen. Ten slotte wordt er vanaf de Ferraris kaart begraving rond de kerk aangegeven, waaronder mogelijk nog oudere funderingen van oudere kerken zijn gelegen. De aanwezigheid van begraving is daarom ook niet uitgesloten binnen het plangebied. Hieruit valt te concluderen dat er een zeer hoog potentieel is voor archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen, specifiek gericht op de Late Middeleeuwen in de omgeving van de Sint-Waldetrudis kerk met mogelijke begraving en bewoningssporen. Langs de zuidwestzijde van het plangebied zouden mogelijk nog restanten van de Middeleeuwse omwalling aanwezig kunnen zijn.

Verder wijzen verschillende CAI-meldingen en historisch onderzoek op een continue ontwikkeling tijdens de Nieuwe tijd. Hiervoor geldt een algemene gemiddelde archeologische verwachting binnen het plangebied.

Wanneer in eind 19de eeuw het plangebied nog bestaat uit akkerland, is het begin 20ste eeuw in gebruik als woongebied en sindsdien bebouwd. Er is verder niets bekend over de bewoningsgeschiedenis van het plangebied in de Nieuwste tijd bekend. Mogelijk bevinden zich nog oudere 20ste-eeuwse funderingen onder de huidige bebouwing. Daarom geldt ook voor de Nieuwste tijd een algemene gemiddelde archeologische verwachting.

Op basis van het bureauonderzoek kan er vastgesteld worden dat het plangebied archeologisch interessant is vanaf het Neolithicum tot en met de Nieuwste tijd, en met name omtrent de ontwikkelingsgeschiedenis binnen de oude kerkelijke stadskern van Herentals. Daarnaast is er sprake van een archeologische kennislacune voor dit gebied, waardoor ieder archeologisch onderzoek van groot belang is. Het plangebied bezit dus een groot potentieel aan kennisvermeerdering.

Het plangebied is grotendeels verhard, waardoor een landschappelijk bodemonderzoek niet mogelijk geacht wordt. Omdat er daarnaast geen verwachting is voor vuursteensites kan er meteen overgeschakeld worden naar een proefsleuvenonderzoek. Hierbij wordt er in één keer duidelijk gemaakt in hoeverre er verstoring heeft plaatsgevonden in het plangebied en wat er aan archeologische sporen en/of vondsten nog aanwezig is. Zo'n onderzoek zal moeten plaatsvinden na het slopen van de huidige bebouwing in infrastructuur. De randvoorwaarde is dat alles gesloopt mag worden tot op het maaiveld. Op deze manier is er geen bedreiging voor de mogelijke archeologische resten door de sloopwerken.

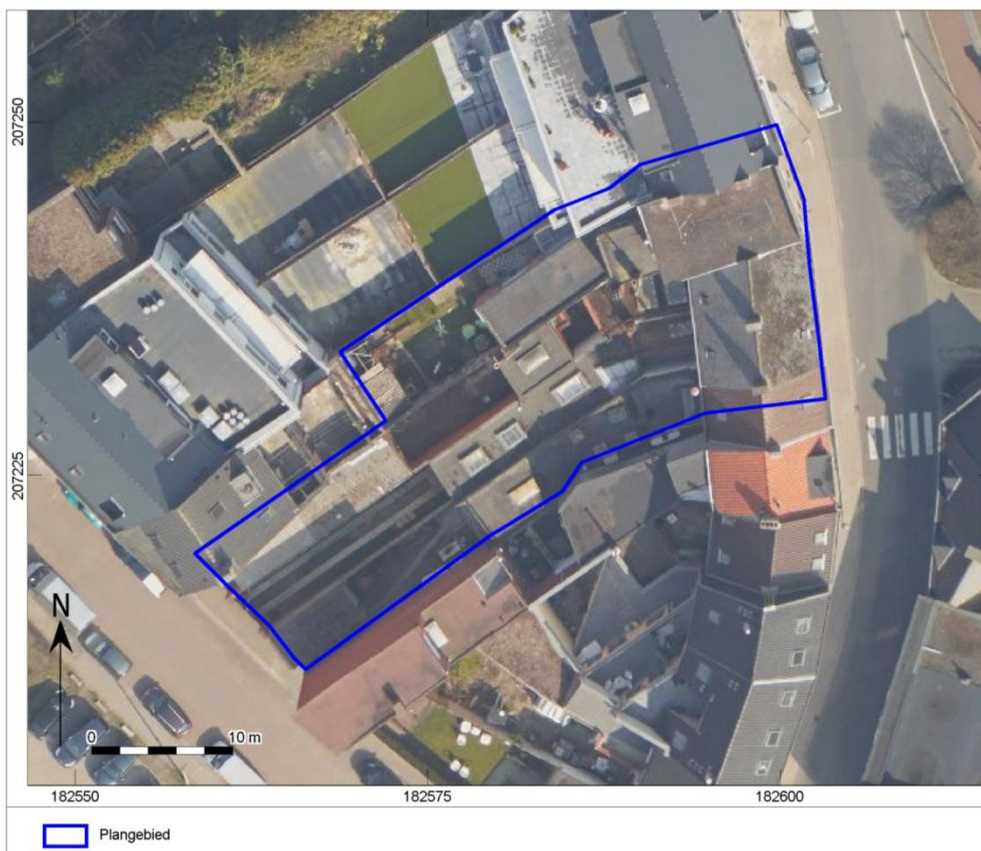
Het Vlaams Erfgoed Centrum adviseert dus een vervolgonderzoek in het kader van een landschappelijk bodemonderzoek met ingreep in de bodem, namelijk een proefsleuvenonderzoek, wat na het slopen van de bebouwing en infrastructuur bovenop het maaiveld moet plaatsvinden.

1.4 Huidig gebruik en verstoringen

In de huidige toestand bestaat het plangebied uit vijf percelen die allen deels bebouwd zijn. Door de huidige bebouwing is het volledige bodemarchief binnen het plangebied mogelijk verstoord. De meer diepere verstoringen kunnen verwacht worden ter plaatse van de huidige bebouwing en beslaan mogelijk een oppervlakte van 498 m² tot minstens 80 cm onder het maaiveld. De exacte omvang van de bodemverstoring ter plaatse van de bebouwing is echter niet volledig inzichtelijk en zal ondermeer afhankelijk zijn van de funderingswijze. Het resterende oppervlakte (ca. 235 m²) betreft eerder oppervlakkige verstoringen van minder dan 80 cm diep. Omdat de precieze afmetingen van de verstoringen door de huidige bebouwing niet bekend zijn, is het niet meteen duidelijk in hoeverre het archeologisch bodemarchief nog intact is.

Afb. 4. Locatiekaart van het plangebied met locaties van de vermoedelijk verstoorte zones.

Afb. 5. Het plangebied op de luchtfoto 2013-2015.

1.5 Beschrijving van de geplande werken

Aard ingreep:	Verkaveling, bouw woningen
Wijze fundering:	Betonplaten
Onderkeldering:	Ja, over het gehele plangebied
Diepte bodemverstoring:	Ca. 375 cm -mv
Oppervlakte bodemverstoring:	Ca. 733 m ²
Toekomstige ligging boven- en ondergrondse infrastructuur:	Ca. 3,75 m –mv en 13,59 m +mv

Verkaveling

De vijf percelen in de huidige toestand zullen worden samengevoegd tot één groot perceel. Hierop worden vervolgens 14 appartementen gebouwd.

Sloopwerken

Alle bestaande gebouwen worden voorafgaand aan de geplande werkzaamheden gesloopt. Dit betreft kerkplein 8, een woning van 2 bouwlagen met plat dak en achteraan een uitbouw van één bouwlaag met plat dak; Herenthoutseweg 2, twee woningen van 1 bouwlaag met zadeldak met achteraan verschillende aanbouwen en twee garageboxen met inrit via de Molenvest; Herenthoutseweg 4, een woning van 1 bouwlaag met zadeldak en achteraan een langgerekte aanbouw en garagebox met inrit via de Molenvest.

Bouw nieuwbouwappartementen

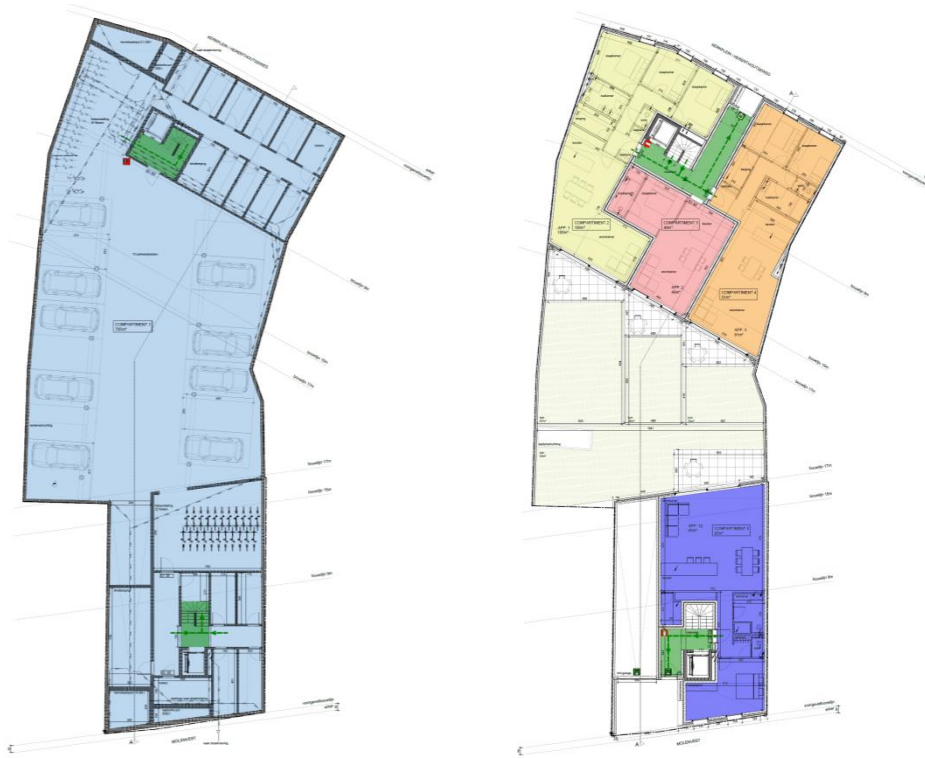
Aan de kant van de Herenthoutseweg/Kerkplein zullen 9 appartementen aangelegd worden. Centraal bevindt zich een gemeenschappelijke inkom met trap en lift die alle verdiepingen kan bereiken. Aan de kant van de Molenvest zullen 5 appartementen ondergebracht worden. Ook hier bevindt zich centraal een gemeenschappelijke inkom met trap en lift die alle verdiepingen kan bereiken. In totaal worden er dus 14 nieuwbouwappartementen aangelegd, verspreid over de gelijkvloers en 3 verdiepingen.

Het volledige perceel van 733 m² wordt voorzien van een ondergrondse kelder en parking. Inclusief funderingen en nutsvoorzieningen betreft dit de gehele bodemingreep, die in totaal zo'n 335 à 375 cm diep gaat. Vanaf het maaiveld betreffen de eerste bodemingrepen de funderingen en nutsvoorzieningen van de gelijkvloersbebouwing. Dit houdt vloerafwerking, chape plus vloerverwarming, welfsels en bepleistering van in totaal 35 cm dik in. Daaronder volgt een lege ruimte van ca. 260 cm hoog, die wordt ingevuld als berging en/of parking. Ten slotte rust het gehele complex op een betonplaat van ca. 40 à 80 cm dik. Onder de steunmuren wordt een dikkere fundering aangelegd van ca. 80 cm.

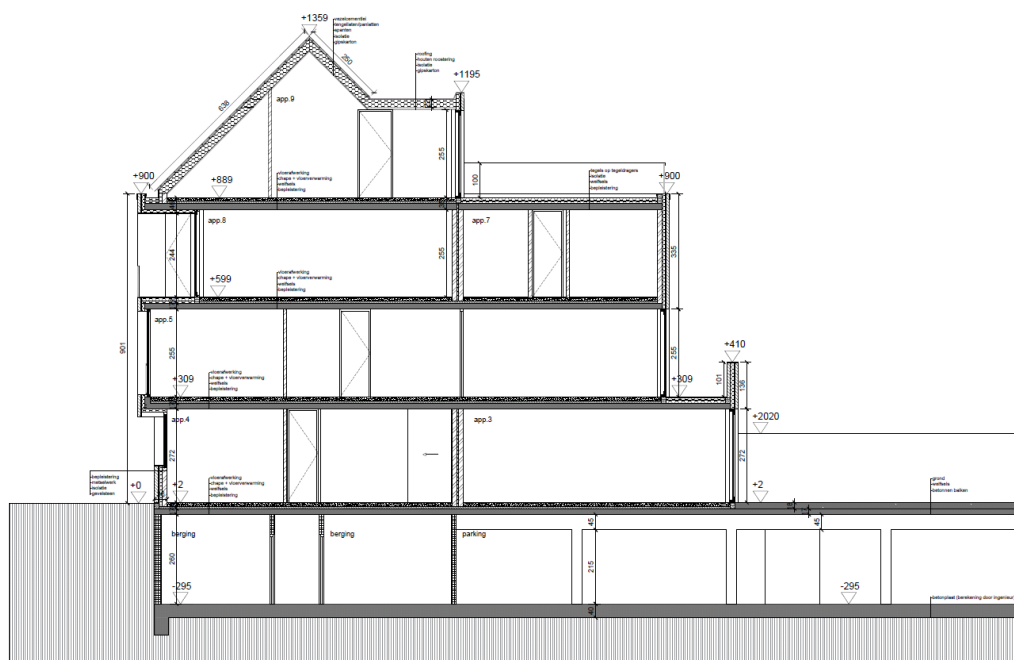
Riolering

De aanleg van de riolering en andere nutsvoorzieningen valt volledig binnen het gabarit van bovenstaande geplande werkzaamheden.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Afb. 6. Grondplan kelder en gelijkvloers

Afb. 7. Dwarsdoorsnede van de geplande werkzaamheden

1.6 Juridisch kader

De nota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning; de verplichting tot de opmaak wordt beschreven in Artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet:

Artikel 5.4.1. (01/04/2019 -)

Voorafgaand aan het aanvragen van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen moet een archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 en artikel 5.4.12 opgesteld en gemeld worden in volgende situaties:

- 1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;*
- 2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;*
- 3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones.*

Voor de toepassing van dit artikel op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de hele werf van het te vergunnen werk.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen wordt van die verplichting vrijgesteld:

- 1° indien de aanvraag volledig betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering;*
- 2° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden aan bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden binnen een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, waarbij de oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem buiten het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden minder dan 100 m² beslaat;*
- 3° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden aan bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden buiten een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones en buiten een voorlopig of definitief beschermde archeologische site, waarbij de oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem buiten het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden minder dan 1000 m² beslaat, wanneer de lijninfrastructuur waarvoor de omgevingsvergunning wordt aangevraagd meer dan 1000 meter bedraagt;*
- 4° indien de aanvrager een natuurlijke persoon of privaatrechtelijke rechtspersoon is, de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem minder dan 5000 m² beslaat, en de betrokken percelen volledig gelegen zijn buiten woongebied of recreatiegebied en buiten archeologische zones opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones en buiten beschermde archeologische sites;*
- 5° indien de handelingen louter betrekking hebben op verbouwingswerken of vernieuwbouw, zonder bijkomende vergunningsplichtige ingreep in de bodem;*
- 6° indien de handelingen louter betrekking hebben op de regularisatie van vergunningsplichtige projecten, overeenkomstig artikel 81 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning en alle vergunningsplichtige ingrepen in de bodem al zijn uitgevoerd;*
- 7° indien de stedenbouwkundige aanvraag kadert in verbeterd bodembeheer en uitsluitend betrekking heeft op een reliëfwijziging in agrarisch gebied, niet gelegen in een archeologische zone zoals opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones of een voorlopig of definitief beschermde archeologische site, als gevolg van een afgraving van teelaarde tot 40 cm en de latere toevoeging met dezelfde teelaarde.*
- 8° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden;*
- 9° indien de aanvraag geheel betrekking heeft op percelen binnen het grondgebied van een erkende onroerenderfgoedgemeente waarvoor de gemeenteraad in een gemeentelijk reglement een vrijstelling heeft voorzien en de aanvraag geen betrekking heeft op beschermde goederen of op percelen die geheel of*

gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones. De vrijstellingen in het gemeentelijk reglement zijn gebaseerd op onderzoek naar de archeologische situatie in de betrokken gemeente door een erkende archeoloog in dienst van de erkende onroerenderfgoedgemeente en hebben betrekking op percelen met een oppervlakte van 5000 m² of minder.

De Vlaamse Regering kan de nadere regels voor deze vrijstellingen bepalen.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen kan een archeologienota waarvan al akte is genomen indien als de aanvraag betrekking heeft op hetzelfde perceel of dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de vergunningsplichtige werkzaamheden die in de archeologienota waarvan akte is genomen zijn omschreven. Als er in de archeologienota een archeologische opgraving werd opgelegd, moet deze zijn uitgevoerd en moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd. In het geval dat er gebruik is gemaakt van onderafdeling 7 van deze afdeling, moet de nota waarvan akte is genomen zijn uitgevoerd. Als er in de nota een archeologische opgraving wordt opgelegd, moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd.

In het gebied is reeds een archeologienota opgemaakt. Hieruit is gebleken dat binnen het plangebied nog steeds archeologische resten te verwachten zijn. De nota zal uitgevoerd worden conform het Programma van Maatregelen uit het reeds uitgevoerd onderzoek.

De archeologienota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning. Op basis van de ligging van het plangebied in een nog niet vastgestelde zone, geldt een verplichting voor het opstellen van een archeologienota bij bodemingrepen groter dan of gelijk aan 1000 m², waarbij het perceeloppervlak groter of gelijk is aan 3000 m². Aangezien de geplande ingrepen in het te ontwikkelen gebied in totaal een oppervlakte van ruim 1,0 ha beslaan, en daarmee de maximale onderzoeksgrenzen worden overschreden, dient de initiatiefnemer een archeologienota te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld³. Indien dit het geval is wordt deze archeologienota bekrachtigd en toegevoegd aan de vergunningsaanvraag. In het kader van dit proces heeft het in deze archeologienota beschreven onderzoek plaatsgevonden.

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 4.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.⁴

De eventuele vondsten en bijhorende documentatie die tijdens het archeologisch onderzoek worden verzameld, zullen voorlopig worden bewaard bij Vlaams Erfgoed Centrum bvba. Na afronding van het totale onderzoek zullen de vondsten en data worden overgedragen.

³ <https://geo.onroerenderfgoed.be>.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016.

2 Proefsleuven

2.1 Beschrijvend gedeelte

2.1.1 Doelstellingen

Het doel van proefsleuven onderzoek is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Het onderzoek leidt tot beantwoording van de volgende onderzoeksvragen vermeld in het programma van maatregelen opgesteld bij het bureauonderzoek⁵:

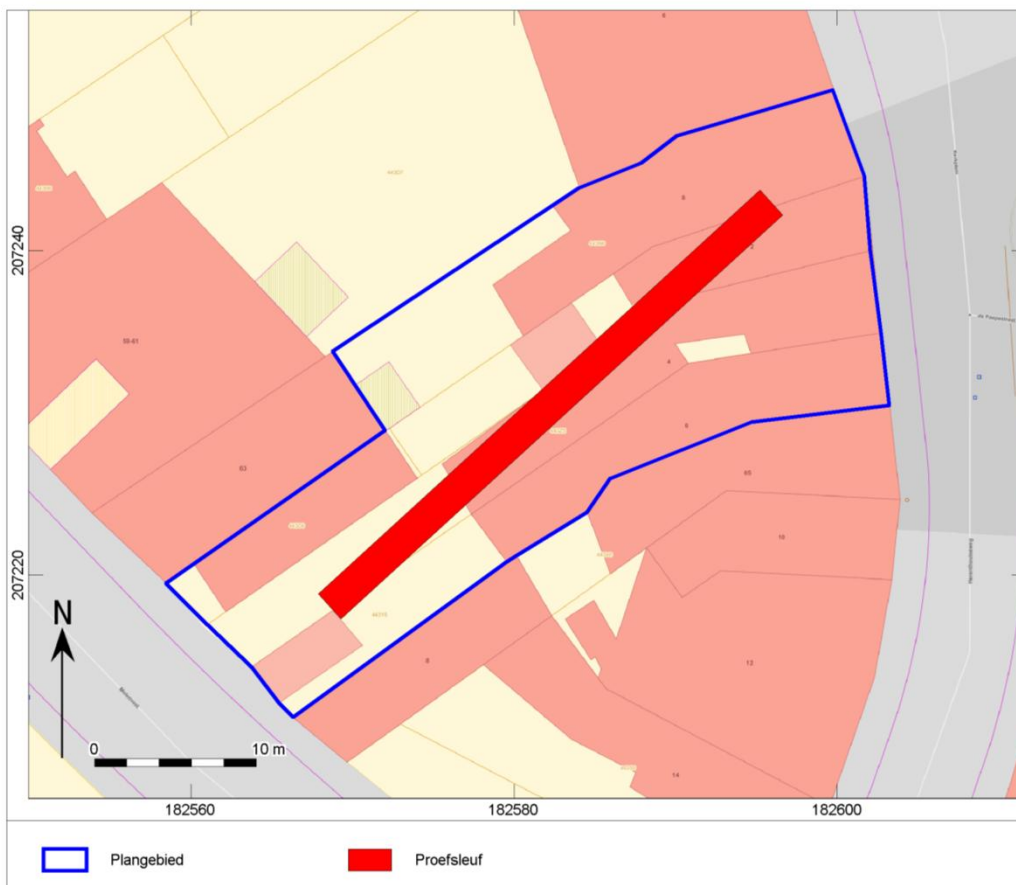
- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding? Komt dit overeen met de vaststellingen uit het booronderzoek?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de gedeeltelijke afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Kunnen er sporen gerelateerd worden aan de veronderstelde (Laat)middeleeuwse kern van Herentals?
- Zijn er sporen (begravingen, etc) aanwezig gerelateerd aan de nabij gelegen kerk?
- Zijn aan de zuidwestzijde (restanten) van de mogelijke omwalling aanwezig?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

⁵ Dolman 2018.

2.1.3 Onderzoekstechnieken, methoden en strategieën

Om een betrouwbaar beeld te kunnen vormen van de aanwezige archeologie binnen het onderzoeksgebied, zal een oppervlakte van ongeveer 12,5% worden onderzocht door middel van proefsleuvenonderzoek. Er is gekozen voor dit percentage omdat op die manier genoeg oppervlakte onderzocht kan worden om een goede archeologische verwachting te bekomen van het plangebied. Het proefsleuvenonderzoek dient om een beter grip te krijgen op de archeologische verwachting en de intactheid van eventuele archeologische niveaus. Indien er archeologie aanwezig blijkt te zijn, dient een vervolg onderzoek plaats te vinden in de vorm van een vlakdekkende opgraving in de zones waar uit het proefsleuvenonderzoek archeologische resten aanwezig blijken te zijn.

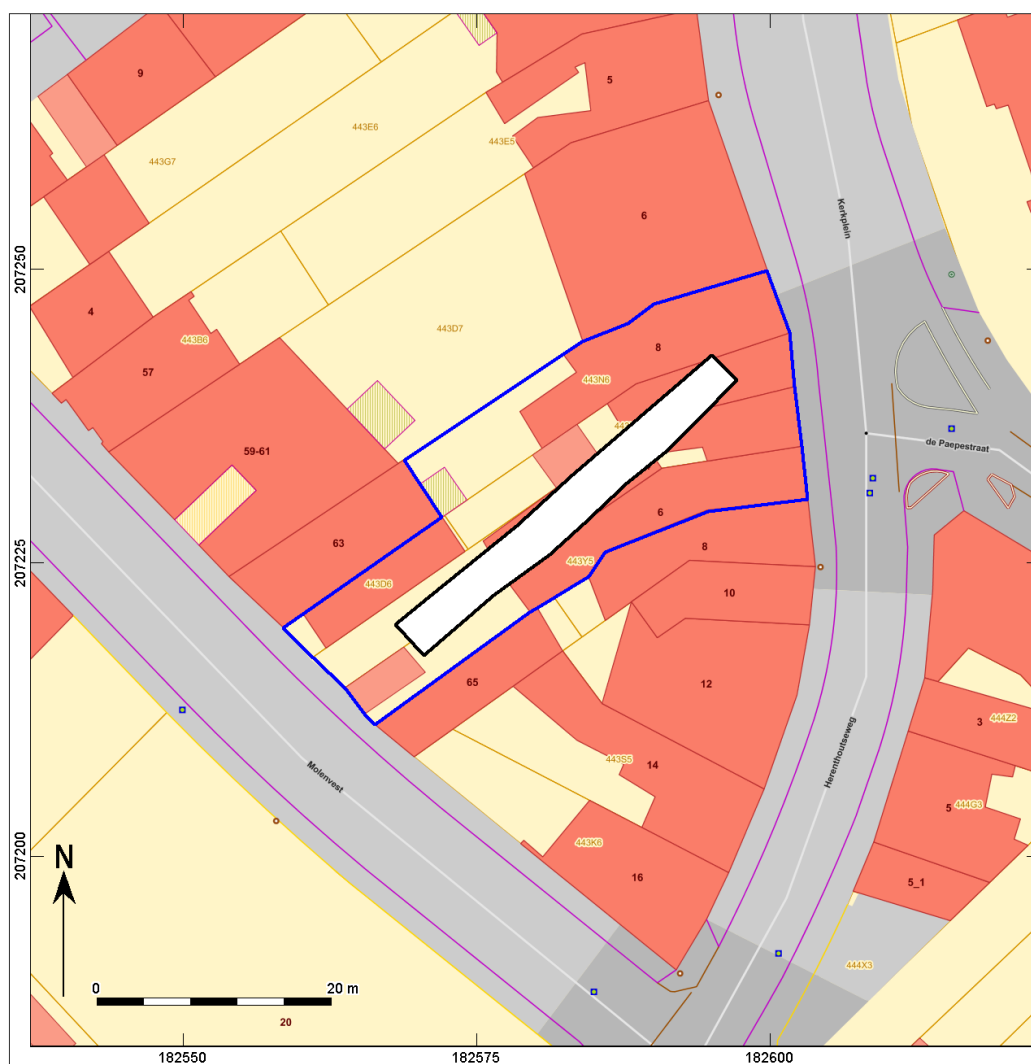
In totaal wordt er 1 proefsleuf gepland. Deze heeft een afmeting van 2 x 37 m, heeft een zuidwest-noordoost oriëntatie en beslaat een totale oppervlakte van ca. 77,5 m², wat overeenkomt met ongeveer 10% van het plangebied. Verder is er nog ruimte voor ongeveer 2,5% van het plangebied om extra kijkvensters te plaatsen waar nodig.

Afb. 8. De proefsleuf gepland op het plangebied

De aangelegde proefsleuf is omwille van de aanwezigheid van een kelder in het oosten van het plangebied en de wens om de toerit iets vrijer te houden vanuit de aannemer iets korter geworden. Om dit te compenseren is de proefsleuf breder uitgegraven waardoor hij een oppervlakte kende van 125 m², goed voor een dekingsgraad van 17%.

Het archeologische vlak is onder begeleiding van de erkende archeoloog machinaal aangelegd door een kraan op rupsbanden met een gladde bak. Het vlak is plaatselijk manueel opgeschaafd om de leesbaarheid te bevorderen. De sleuven en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht. Hierna zijn het vlak en de sporen digitaal ingemeten en uitvoerig beschreven (spoornummer, vorm, soort, kleur, samenstelling) met behulp van een GPS.

Afb. 9. Overzicht van de aangelegde proefsleuf

Om de bodemopbouw te bestuderen zijn er twee landschappelijke profielkolommen gezet (profielkolom 1.1 en 1.2, afb. 10). De derde (profielkolom 1.3) is meer gezet om de diepte van verstoring van de aanwezige kelder te onderzoeken. De profielkolommen zijn handmatig opgeschaafd en vervolgens ingekrast. De kolommen zijn bestudeerd door een aardkundige. De lithologische lagen zijn gedocumenteerd, alsook de archeologisch relevante lagen zoals vegetatiehorizonten, cultuurlagen en sporen. Alle lagen zijn bemonsterd en beschreven op textuur, kleur en bodemkundige verschijningen.

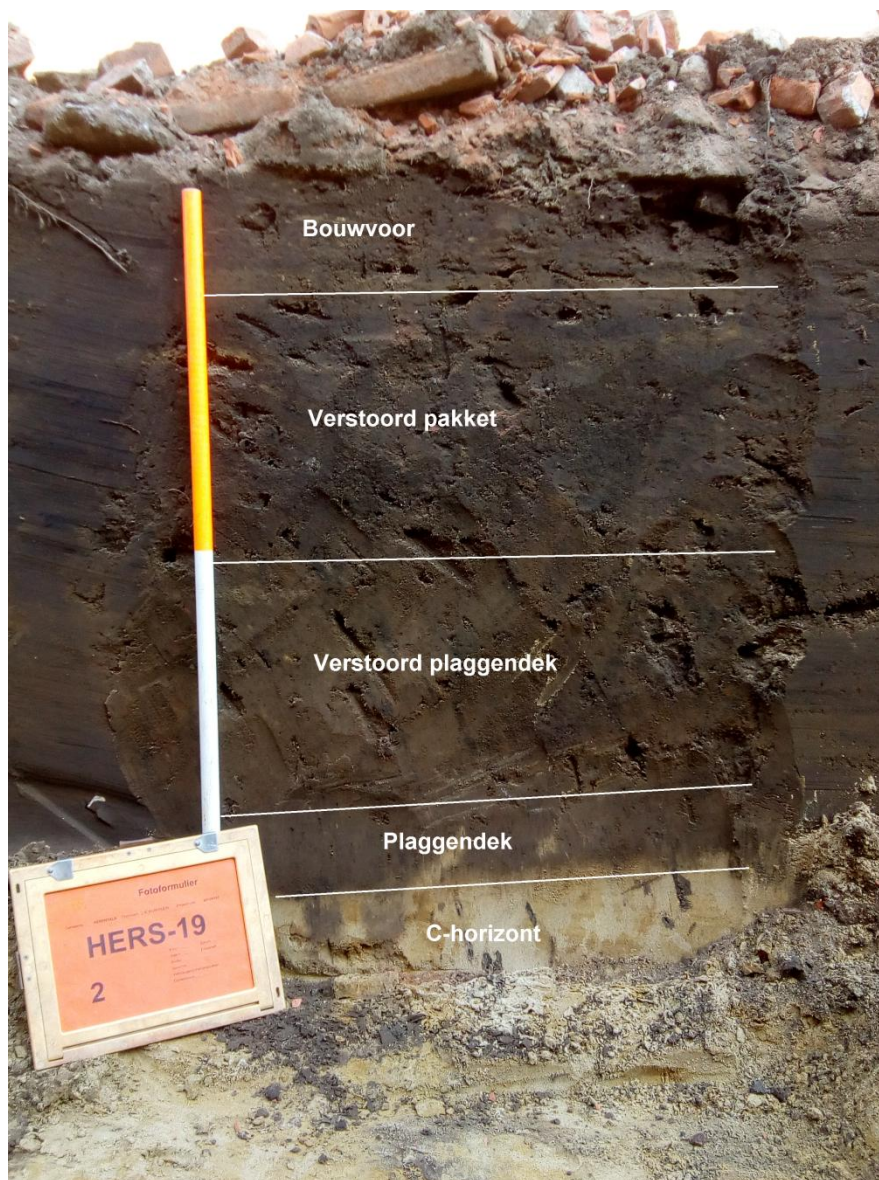

Afb. 10. Locatie van de profielkolommen (rode ster).

2.2 Assessmentrapport

2.2.1 Aardkundige beschrijving

De bodemtextuur en archeologische indicatoren worden beschreven volgens het FAQ Unesco systeem (A, E, B, C; met waar nodig onderverdelingen). De X- en Y-coördinaten werden ingemeten met een met een nauwkeurigheid van 1 cm (planimetrie in Lambertcoördinaten (EPSG:31370)). De Z-coördinaten worden tevens tot op 1 cm nauwkeurig bepaald, op basis van de Tweede Algemene Waterpassing.

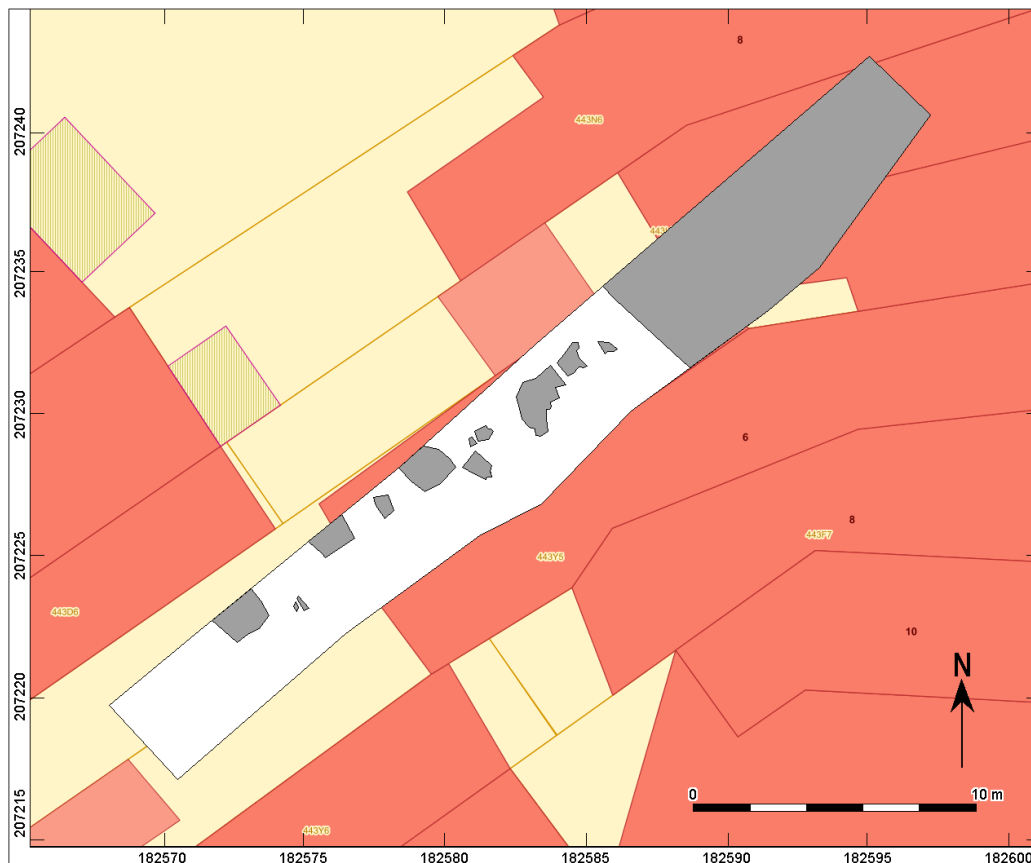
Afb. 11. Profiel 1.1.

Bodemopbouw binnen het plangebied

Onder de bouwvoor is een verstoord pakket aangetroffen met een donkergrijszwarte kleur en een vrij humeus karakter. Dit pakket kan als een ophogingslaag gezien worden. Onder deze ophogingslaag bevond zich een grijsbruin pakket met hier en daar materiaal dat overeenkomstig is met het pakket daarboven. Gedacht wordt dan ook dat dit pakket een geroerd plaggendek is. Onder dit pakket, en direct gelegen op de gele C-horizont is een tweede plaggendek aanwezig.

2.2.2 Assessment van de sporen

Tijdens het veldwerk werden er 13 sporen geregistreerd (afb. 12).⁶ Deze werden allemaal als recente verstoring geïnterpreteerd. De interpretatie als recent spoor gebeurde op basis van de aanwezigheid van (sub)recent materiaal zoals piepschuim, witgeglazuurd aardewerk (late variant faience) en zeer helder recent glas (materiaal is niet ingezameld). Daarbij zorgde de stratigrafische ligging (sporen waren tot in ieder geval het verstoorde plaggendek te herleiden, maar soms ook tot in het verstoorte pakket) en de opvulling die veelal gelijk was aan het materiaal van de beide verstoorte pakketten voor een datering in deze zeer jonge periode.

Afb. 12. Allesporenkaart (recente verstoringen in grijs).

De grote verstoring in het noorden van de sleuf kan gerelateerd worden aan de oorspronkelijke ingraving en aanwezigheid van de kelders van de inmiddels gesloopte bebouwing. De top van het zand zat hier ongeveer 20-40cm lager dan in de rest van de sleuf. Op afbeelding 13 is de dwarsdoorsnede van de kelder te zien. De keldermuur is opgebouwd uit een industriële baksteen die zijn gemetseld met cement. De muren reiken tot ver in het dekzand, ongeveer 50-60cm. Op het dekzand ligt een donkergrijsbruin pakket waarin eveneens glas en late faience in is aangetroffen. Daarboven bevindt zich een geroerde laag met daarop een vloer. Deze kelder lijkt dan ook al gedicht te zijn alvorens de nu gesloopte bebouwing werd bewoond. Ook kan het zijn dat de kelder tijdens de bewoning is gedicht of dat er nooit een kelder is

⁶ Voor de sporenlijst en gedetailleerde sporenkaart, zie bijlage.

geweest, maar dat de kelderwanden bij de oorspronkelijke bouw zijn doorgetrokken vanuit de aangrenzende panden voor stabiliteit en fundering van het huizenblok.

Afb. 13. Profiel 1.3 over de keldermuur en dempingslagen

Afb. 14. Aangetroffen sporen in het vlak

2.3 Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden er één proefsleuf uitgegraven. In deze sleuf zijn geen archeologische sporen aangetroffen.

De gezette profielkolommen toonden dekzand met daarop een plaggendek dat afgedekt werd door een verstoord plaggendek dat op zijn beurt weer werd afgedekt door een verstoord pakket (ophogingslaag) en de bouwvoor. Binnen het plangebied was dus zeker kans op archeologische sporen.

De gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

- *Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding? Komt dit overeen met de vaststellingen uit het booronderzoek?*
Binnen het plangebied is een C-horizont aangetroffen die wordt afgedekt door een Ap-horizont. Dit komt overeen met de verwachtingen uit het bureauonderzoek. Een booronderzoek heeft niet plaatsgevonden binnen het plangebied.
 - *Waarvoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?*
In het bureauonderzoek wordt gesproken van een mogelijke aanwezige podzolbodem met verbrokkelde B-textuur. Deze zijn echter niet aangetroffen. De mogelijke oorzaak kan zijn dat het plangebied bij de ontginning is genivelleerd waardoor de top van het oorspronkelijke bodemprofiel is verdwenen.
 - *Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.*
Binnen het plangebied zijn sporen aanwezig die gedateerd kunnen worden in een recente periode en (deels) gerelateerd kunnen worden aan de bouw van de nu gesloopte bebouwing.
 - *Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?*
De aangetroffen sporen zijn antropogeen.
 - *Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?*
De bewaringstoestand van de sporen is goed te noemen.
 - *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*
De sporen behoren niet tot een structuur.
 - *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
De aangetroffen sporen kunnen allemaal geplaatst worden in dezelfde periode. Er zijn geen oversnijdingen aangetroffen en het aanwezige vondstmateriaal en de stratigrafische ligging laat zien dat zij gedateerd kunnen worden in de periode van de bouw van de nu gesloopte woningen.
 - *Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?*
Aangezien er geen occupatiesporen zijn aangetroffen, kan op basis van de proefsleuvenonderzoek hier geen uitspraak over worden gedaan.
 - *Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?*
Er zijn geen indicaties aangetroffen van erfinrichtingen.
 - *Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;*
 - *Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?*
 - *Wat is de omvang?*
 - *Komen er oversnijdingen voor?*
 - *Wat is het, geschatte, aantal individuen?*
- Er zijn geen indicaties voor funeraire contexten aangetroffen.

- *Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?*
De sporen zijn allemaal ingegraven vanuit het bovenste plaggende of het verstoorde pakket hierboven.
- *Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?*
Het plangebied is gelegen op een dekzandrug die vermoedelijk tijdens de eerste ontginningen is genivelleerd.
- *Is er een bodemkundige verklaring voor de gedeeltelijke afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?*
Binnen het plangebied is vermoedelijk geen intact bodemprofiel meer aanwezig. Het aanbrengen van de plaggendecken heeft gezorgd voor een nivellering en aftopping van het oorspronkelijke bodemprofiel en vermoedelijk ook het archeologische niveau. Een dergelijke aftopping hoeft echter niet te betekenen dat er geen sporen aanwezig kunnen zijn. Het kan ook gewoon zo zijn dat het plangebied altijd gefunctioneerd heeft als akker of weidegronden.
- *Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?*
Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen.
- *Kunnen er sporen gerelateerd worden aan de veronderstelde (Laat)middeleeuwse kern van Herentals?*
Er zijn geen sporen aangetroffen die gerelateerd kunnen worden aan de oude kern van Herentals.
- *Zijn er sporen (begravingen, etc) aanwezig gerelateerd aan de nabij gelegen kerk?*
Er zijn geen sporen aanwezig die gerelateerd kunnen worden aan de nabij gelegen kerk.
- *Zijn aan de zuidwestzijde (restanten) van de mogelijke omwalling aanwezig?*
Er zijn geen sporen aangetroffen die op de aanwezigheid van de omwalling wijzen binnen het plangebied.
- *Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?*
Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen.
- *Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?*
Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen.
- *Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?*
De impact van de werken is dusdanig dat het archeologische niveau vernietigd zou worden. Op dit niveau zijn echter geen archeologische vindplaatsen aangetroffen. De werken hebben zodoende geen impact op archeologische resten.
- *Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?*
Er zal geen vervolgonderzoek geadviseerd worden.

3 Samenvatting

Het Vlaams Erfgoed Centrum stelde een nota op naar het archeologische potentieel van plangebied Molenvest – Kerkplein – Herenthoutseweg te Herentals. Deze nota bestaat uit een proefsleuvenonderzoek en volgt op een eerder opgesteld bureauonderzoek. Vanwege de verharding en bebouwing binnen het plangebied en omdat de kans op steentijdsites werd zeer laag ingeschat werd, is geadviseerd direct vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek om eventuele sporensites te detecteren.

Het proefsleuvenonderzoek kon de afwezigheid van archeologische sporen aantonen. Het Vlaams Erfgoed Centrum adviseert derhalve de vrijgave van het terrein.

Literatuur

Dolman, N. en X. Alma 2018: *Molenvest-Kerkplein-Herenthoutseweg, Herentals. Een Archeologienota*. VEC nota 434.

Dolman, N. en X. Alma 2018: *Molenvest-Kerkplein-Herenthoutseweg, Herentals. Programma van Maatregelen*. VEC nota 434.

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.
- Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.
- Afb. 3. De CAI-meldingen op het DTM.
- Afb. 4. Locatiekaart van het plangebied met locaties van de vermoedelijk verstoorde zones.
- Afb. 5. Het plangebied op de luchtfoto 2013-2015.
- Afb. 6. Grondplan kelder en gelijkvloers
- Afb. 7. Dwarsdoorsnede van de geplande werkzaamheden
- Afb. 8. De proefsleuf gepland op het plangebied
- Afb. 9. Overzicht van de aangelegde proefsleuf
- Afb. 10. Locatie van de profielkolommen (rode ster).
- Afb. 11. Profiel 1.1.
- Afb. 12. Allesporenkaart (recente verstoringen in grijs).
- Afb. 13. Profiel 1.3 over de keldermuur en dempingslagen
- Afb. 14. Aangetroffen sporen in het vlak

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Bijlage 1 Plannenlijst

Projectcode	Heuveneindeweg 52-58, Zonhoven
Onderwerp	Plannenlijst
Plannummer	1
Type plan	Locatiekaart
Onderwerp plan	Locatiekaart van het plangebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019
Plannummer	2
Type plan	GRB-kaart
Onderwerp plan	Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019
Plannummer	3
Type plan	Overzichtskaart
Onderwerp plan	De CAI-melding en op het DTM.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019
Plannummer	6
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Grondplan kelder en gelijkvloers
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend
Plannummer	7
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Dwarsdoorsnede van de geplande werkzaamheden
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend
Plannummer	8
Type plan	Overzichtskaart
Onderwerp plan	Proefsleuf gepland op onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019
Plannummer	9
Type plan	Overzichtskaart
Onderwerp plan	Overzicht van de aangelegde proefsleuf
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019

Plannummer	10
Type plan	Overzichtskaart
Onderwerp plan	Locatie profielkolommen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019
Plannummer	12
Type plan	Overzichtskaart
Onderwerp plan	Allesporenkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Augustus 2019

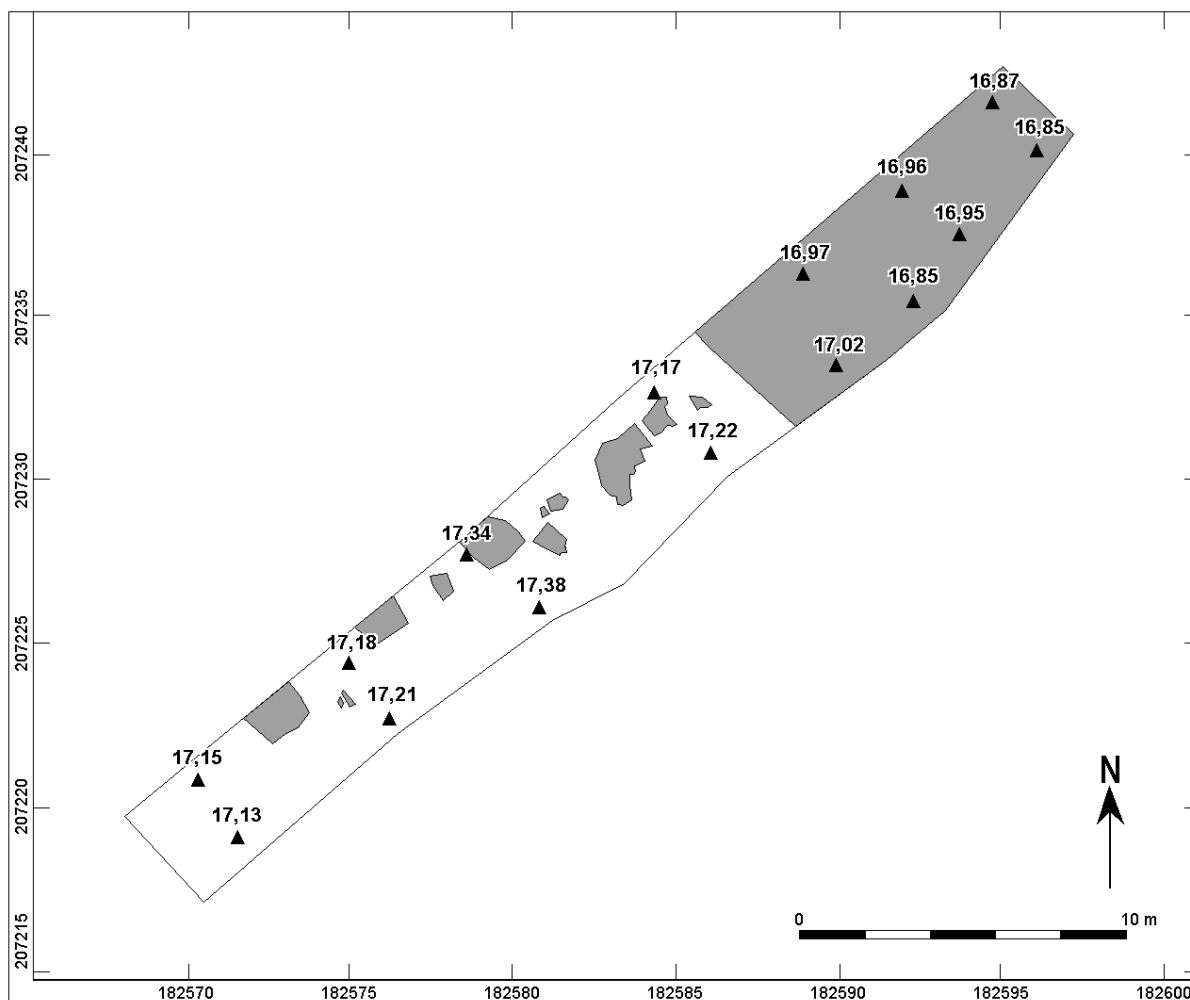
Bijlage 2 Fotolijst

Project	Heuveneindeweg 52-58, Zonhoven
Onderwerp	fotolijst
ID	5
Type	Luchtfoto
onderwerp	Bestaande toestand op luchtfoto 2013-2015
ID	11
Type	Profielfoto
onderwerp	Profiel 1.1
ID	13
Type	Profielfoto
onderwerp	Profiel 1.3 over keldermuur en dempingslagen
ID	14
Type	Vlakfoto
onderwerp	Aangetroffen sporen in vlak

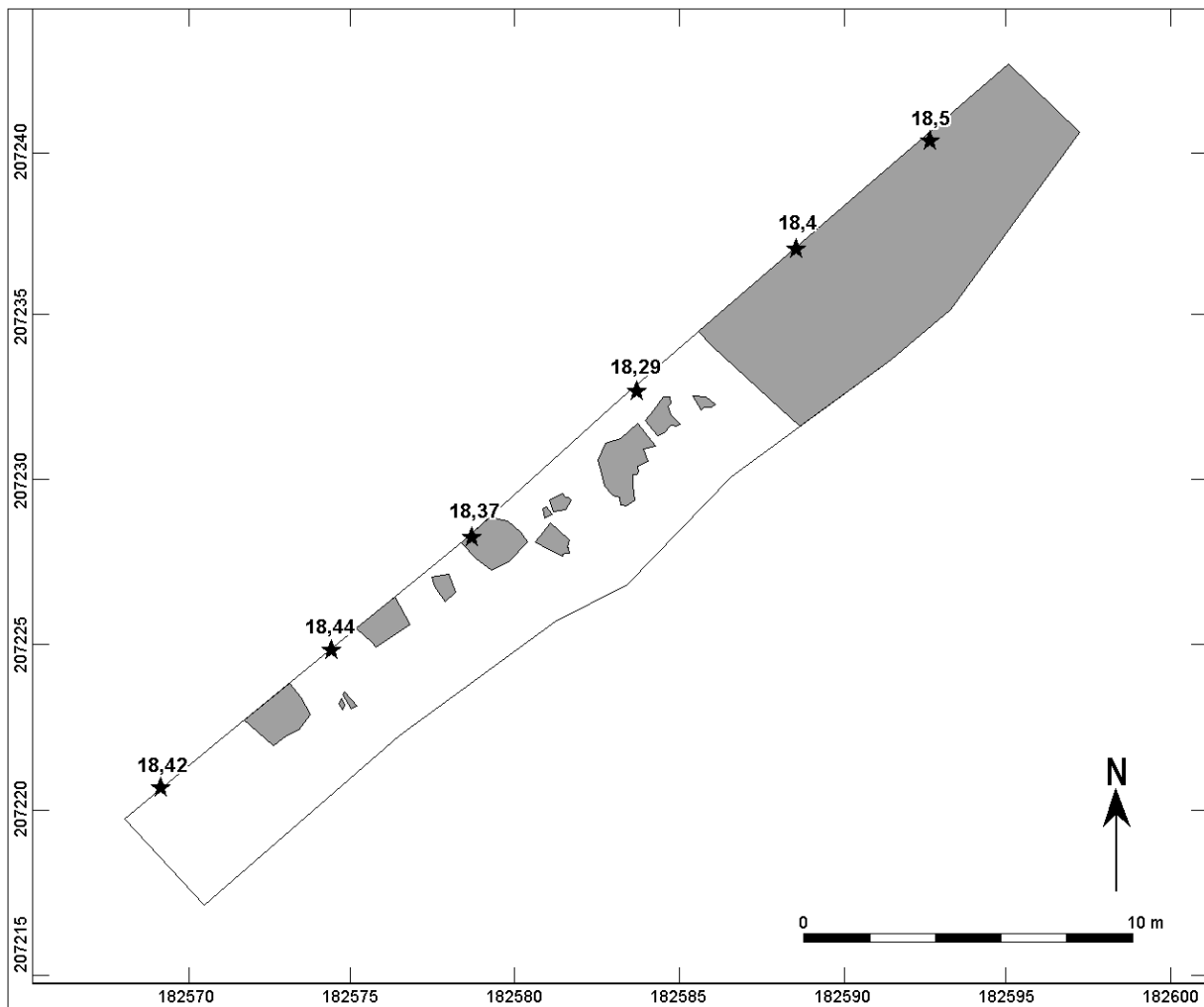
Bijlage 3 Sporenlijst

Put	Spoor	Vulling	Aardspoor	Vorm	Nevenkleur	Hoofdkleur	Tint	Textuur	Gevlekt
1	999	1	REC	ONR	GL	GR	DONKER	ZS1	Ja

Bijlage 4 vlakhoogtes

Bijlage 5 maaiveldhoogtes

Bijlage 6 Sporenkaart met spoornummer

